

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОБЛЕМ ПЕРЕКЛАДУ

Алла Болотнікова

Світлана Безноса

м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ

Сучасний стан розвитку суспільства пов'язаний з употужненням міжнародних зв'язків і співпраці, які призводять до необхідності своєчасного і безпомилкового обміну інформацією, що дозволяє зменшити економічні витрати, здійснити ефективну міжкультурну комунікацію, координацію спільної діяльності на міжнародному рівні. А.Б.Шевнін виокремлює дві основні особливості офіційно-ділового стилю: «зміст, що передається офіційно-діловим стилем, з огляду на його важливість, повинен виключати будь-яку двозначність й різночитання; офіційно-діловий стиль характеризується обмеженим колом тем» [3, с. 13]. Крім того, офіційно-діловий стиль, на думку вченого, характеризується:

- 1) високою регламентованістю мови (визначений запас засобів вираження і способів їх побудови);
- 2) офіційністю (строгість викладу: слова вживаються звичайно в своїх прямих значеннях, образність, як правило, відсутня, тропи дуже рідкі);
- 3) безособовістю (офіційно-ділова мова уникає конкретного й особистого)» [Там само].

Така стильова риса офіційно-ділового стилю мови як точність реалізується передовсім у вживанні спеціальної термінології. Використання

фразеологічних сполучень, кліше і штампів є характерною рисою ділових документів. Фразеологічні сполучення і терміни зустрічаються в звітах, статутах, законах, нотах, причому кожна сфера має свою специфічну термінологію. Наприклад, у ділових документах фінансово-економічного характеру зустрічаються такі терміни: *liability to profit tax* (обов'язок платити податок на прибуток), *extra revenue* (додатковий дохід); у дипломатичній термінології: *to ratify an agreement* (ратифікувати угоду), *memorandum* (дипломатична нота, меморандум), *tract* (договір, пакт); у юридичних документах зустрічаються такі терміни: *judicial organ* (судовий орган), *the international court of justice* (Міжнародний суд), *summary procedure* (сумарне судочинство), *to hear a case* (слухати справу), *right of appeal* (право апеляції).

В офіційно-діловому стилі фразеологізми використовуються в канцелярських, юридичних і дипломатичних документах. У діловому мовленні їм властивий рівень стандартизації. Фразеологізми вживаються в прямому і точному значенні, що не допускає двоякого трактування.

Для мови ділових документів характерна традиційність засобів вираження, яка лежить в основі іншої риси стилю англійських офіційних документів, а саме – наявність значної кількості архаїчних слів і виразів: *henceforth* (з цього часу, надалі); *aforsaid* (вищевикладений, вищесказане, вищезгаданий); *beg to inform* (повідомляти, сповіщати).

Загальним для всіх різновидів ділового стилю є наявність скорочень, аббревіатур, складноскорочених слів: *HMS* (*His Majesty's Steamship*), *MP* (*Member of Parliament*), *UN* (*United Nations*), *govt* (*government*), *pmt* (*Parliament*), *DAS* (*Department of Agriculture, Scotland*), *ANC* (*African National Congress*), *BE* (*Bank of England*), *EEC* (*European Economic Community*), *EU* (*European Union*), *NATO* (*North Atlantic Treaty Organization*); *AIC* (Автоматична інформаційна система), *ККД* (коефіцієнт корисної дії), *МВФ* (Міжнародний валютний фонд), *НБУ*

(Національний банк України), ТОВ (товариство з обмеженою відповідальністю).

Для офіційно-ділового стилю характерне використання латинізмів, які отримали свого роду термінологічне забарвлення в мові дипломатичних документів: *Ad honores* (лат.) – заради пошани або честі; без оплати; *Ad litteram / Ad verbum* (лат.) – дослівно, буквально, слово в слово; *Cito* (лат.) – швидко, терміново і так далі; *Et cetera / Etc.* (Лат.) – і тому подібне. За допомогою цієї лексики досягається однорідність стилістичного забарвлення ділової письмової мови.

У текстах документів не допускається вживання лайливих слів і зниженої лексики, розмовних виразів і жаргонізмів, проте, в мову ділового листування потрапляють професійні та жаргонні слова: *кадровик, платіжка* тощо.

С.І.Влахов і С.П.Флорін відзначають, що можливість досягнення повноцінного перекладу фразеологічної одиниці залежить від співвідношень між одиницями вихідної мови і мови перекладу:

1) фразеологічна одиниця має в мові перекладу точну, яка не залежить від контексту, повноцінну відповідність (сміслову значення + конотації), тобто фразеологізм вихідної мови рівний фразеологізму мови перекладу, перекладається еквівалентом.

2) фразеологічні одиниці можна перекласти мовою перекладу тим чи тим відповідником, зазвичай з деякими відхиленнями від повноцінного перекладу, тобто фразеологізм вихідної мови, приблизно рівний фразеологізму перекладної мови, перекладається варіантом (аналогом).

3) фразеологічна одиниця не має в мові перекладу ні еквівалентів, ні аналогів, тобто фразеологізм вихідної мови, нерівний фразеологізму мови перекладу, перекладається іншими, нефразеологічними засобами» [2, с. 190].

Основним способом перекладу фразеологічні одиниці, що мають міжмовні відповідники, є переклад за допомогою еквівалента (повного або часткового), аналога. Під міжмовних фразеологічними еквівалентами розуміють

різномовні семантично еквівалентні фразеологічні одиниці, які характеризуються однаковою структурно-граматичної організацією і компонентним складом.

Слідом за О.Ф.Арсентьевою розрізняємо два типи еквівалентності: «*повна еквівалентність*, тобто повна відповідність плану вираження і плану змісту фразеологічної одиниці, тотожність фразеологічного значення, структурно-граматичної організації та компонентного складу зіставних одиниць; *часткова еквівалентність*, яка характеризується незначними відмінностями в плані вираження фразеологічної одиниці тотожної семантики» [1].

До повних еквівалентів зараховують фразеологічні одиниці англійської та української мов, які характеризуються тотожністю сигніфікативно-денотативного і конотативного макрокомпонентів значення, ідентичною структурно-граматичною організацією і компонентним складом: *numerical superiority* – *чисельна перевага*, *all the essential conditions of a contract* – *усі істотні умови договору*, *black market* – *чорний ринок*.

До часткових фразеологічним еквівалентів зараховують семантично еквівалентні фразеологічні одиниці української та англійської мов, що характеризуються певними відмінностями в плані вираження, які можуть носити компонентний або морфологічний характер. У більшості випадків відмінності стосуються лише компонентного складу фразеологічної одиниці: фразеологізм *to balloon prices* (букв. *роздувати ціни*) – *роздувати ціни* в значенні підняти вартість. Компонентний склад обох фразеологічних одиниць збігається, структурна організація така ж, але очевидна різниця в значеннях дієслівних компонентів *роздувати* і *balloon*. Проте, обидва дієслова означають процес збільшення, що вказує на їх приналежність до подібного семантичного значення.

Під безеквівалентний фразеологічними одиницями прийнято розуміти фразеологічні одиниці, що не мають відповідності (еквівалента) в словниковому

складі іншої мови. Основними способами перекладу таких одиниць є калькування, описовий переклад і комбінований переклад.

Калькування або дослівний переклад фразеологізмів при наявності повного або часткового еквівалента. Незважаючи на наявність повного або часткового еквівалента, стійкі поєднання слів іноді доводиться перекладати дослівно: *administrator with the will annexed* - букв. адміністратор спадщини із доданим заповітом; особа, призначена для виконання обов'язків душеприкажчика.

Описовий переклад фразеологічної одиниці зводиться до перекладу не самого фразеологізму, а його тлумачення, як це часто буває з одиницями, що не мають еквівалентів в мові перекладу. Це можуть бути пояснення, порівняння, описи, тлумачення: *action of the first impression* - букв. дія першого подання; розгляд справи за відсутності прецеденту.

Отже, процес перекладу фразеологічних одиниць не зводиться до підбору «еквівалентних мовних відповідників», а є складним процесом, у якому крім власної майстерності перекладача, важливими є лінгвокультурні знання, характер взаємин контактуючих культур. Фразеологічні одиниці, що використовуються в текстах офіційно-ділового стилю, здебільшого нейтральні. Однак зрідка для створення необхідного ефекту можуть використовуватися емоційно-оціночні та експресивно-образні засоби, з-поміж них ідіоматичні вирази, що втратили свою образність згодом.

Джерела та література

1. Арсентьева Е.Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц, семантически ориентированных на человека, в русском и английском языках и вопросы создания русско-английского фразеологического словаря: дис. ... д-ра филол. наук./ Е.Ф.Арсентьева. Казань, 1993.

2. Влахов С.И., Флорин С.П. Непереводимое в переводе. М., 2009.

3. Шевнин А.Б. Официально-деловой стиль. Матрица переводческих проблем: учебное пособие. Екатеринбург, 2010.

Лілія Бондурівська

Наук. керівник – д. філол. н., професор Лукаш Г.П.

м. Вінниця

СЛУЖБОВИЙ ДОКУМЕНТ ЯК КРЕОЛІЗОВАНИЙ ТЕКСТ

Креолізовані тексти – це складні текстові утворення, що поєднують вербальні та невербальні елементи [1, С.14]. Такі тексти набувають усе більшого поширення в сучасній комунікації і є одним із найбільш успішних засобів досягнення ефективної передачі інформації. Усвідомлення зростання значущості креолізованих текстів в інформаційному фонді суспільства, потреба більш повного здобування з тексту як вербальної, так і невербальної інформації для підвищення ефективності мовленнєвої комунікації стають найважливішими чинниками у вивченні та описанні інвентарю засобів, які утворюють креолізовані тексти [4,С.167].

Метафоричний термін «креолізовані тексти» належить психолінгвістам Ю. Сорокіну та Є. Тарасову, які стверджують, що «це тексти, фактура яких складається з двох негомогенних частин (вербальної мовної (мовленнєвої) та невербальної (яка належить до інших знакових систем, аніж до природної мови)» [7,С. 180-181]. Подальші дослідження було спрямовано переважно на вивчення креолізованих текстів у галузях реклами, публіцистики, кіномистецтва, менше – у науковій та навчальній галузях. Наше завдання – з'ясувати, якою мірою креолізація текстів постає в сучасних службових документах. Зазначимо, що у нашому дослідженні ми спираємося на таке визначення службового документа: «Службовий документ – офіційно